

ŠTEV. 7.

LETNIK XXII.

NARODNI GOSPODAR

**GLASILO „ZADRUŽNE ZVEZE“
V LJUBLJANI.**

**REVIJA ZA NARODNO GOSPODARSTVO,
SOCIALNO POLITIKO IN SORODNE STROKE.**

V LJUBLJANI, DNE 15. JULIJA 1921.

TISK ZADRUŽNE TISKARNE V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Sedanji gospodarski položaj in zadružno gospodarstvo . . .	125
Vlad Pušenjak: Agrarno vprašanje	128
J. Rustja: Gospodarska razstava v Pragi	132
Zadružništvo	136
Razno	139

Vabilo na občni zbor

Hranilnice in posojilnice v Blagovici,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki bo dne 31. julija 1921 ob 3. uri popoldne
v društvenem domu.

Dnevni red:

1. Čitanje zapis. o zadnjem obč. zboru.
 2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
 3. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
 4. Volitev a) načelstva b) nadzorstva.
 - 5.) Slučajnosti.
-

NARODNI GOSPODAR

GLASILO „ZADRUŽNE ZVEZE“ V LJUBLJANI.

Člani „Zadružne zveze“ dobivajo list brezplačno. Cena listu za nečlane po 40 K na leto, za pol leta 20 K, za četrt leta K 10; za člane zvezinih zadrug po 30 K na leto. Posamezna številka 4 K. — Izhaja enkrat na mesec.
Rokopisi se ne vračajo. — Cene inseratom po dogovoru.

Sedanji gospodarski položaj in zadružno gospodarstvo.

Današnji čas je z gospodarskega stališča izvanredno zanimiv. Mogoče je najti v zgodovini analogije, toda nobene gospodarske periode, ki bi imela tako poseben značaj, kakor sedanja. Narodnogospodarska veda stoji žalujoč ob svojem grobu, upajoč na novo orijentacijo in na vstajenje v spremenjeni obliki. Špekulacija je bila poprej blagovna špekulacija; kajti tudi efektna borza je imela trgovino s papirji, delnicami, ki so predstavljale nekaj realnega, kako podjetje ali posel. Danes pa je postala banknota sama objekt špekulacije vsled valovitega gibanja valute. „Denar sveta vladar,“ to je veljalo v „zlatem veku“ svobodnega gospodarstva; doseglo pa je danes svoj višek; kajti danes živimo v veku, v katerem vlada banknota. Zelo karakteristično je označil naš čas prezident diskontne družbe na nemškem kongresu bankirjev: „Pred vojno smo plesali okoli zlatega teleta, danes plešemo okoli papirnatega teleta“. V narodnem gospodarstvu vlada sedaj samo valuta; po njej edino se morajo ravnati blagovne vrednosti.

Kaj je danes boljše za deželo, visoka ali nizka valuta? To vprašanje se zdi na prvi pogled odveč in njegova rešitev sama po sebi umevna. Pa je vendar napačno, če mislimo, da visoka valuta v vsakem slučaju pomeni gospodarsko prednost in da nizka

valuta pomeni vedno gospodarsko neugodno stanje. Oboje lahko vsebuje gospodarsko katastrofo, oboje pa vsebuje lahko tudi gospodarske prednosti. Švicarji n. pr. so ponosni na svojo zdravo valuto. Ta pa jim izkazuje pri izvozu, na katerega so navezani, zelo dvomljive usluge, ker jim radi tega konkurirajo na blagovnem trgu druge dežele z nizko valuto. Saj je Lloyd George sam priznal, da je Nemčija na tem, da bo vsled svoje nizke valute popolnoma osvojila kitajski trg.

Walter Rathenau je mnenja, da je inflacija banknot za Nemčijo pravzaprav dobiček in da bi bilo treba množino banknot vsaj še desetkratno povečati in kurz marke desetkratno znižati; na ta način, da bo Nemčija dobila hegemonijo na svetovnem trgu.

Razumljivo je, da v tem kaosu, v tem kroničnem boleznem stanju svetovnega gospodarstva nastopajo številni mazači in hvallijo svoja zdravila; eni zahtevajo zvišanje proizvodstva, drugi znižanje plač ali podaljšanje delovne dobe; glede držav z zdravo valuto zastopajo mnenje, da je treba metalno podlago emisijskih bank reducirati in dati več svobode tiskarskemu stroju za banknote; mnogi vidijo rešilno zvezdo v pobijanju draginje. Vendar imajo vsi ti zastopniki raznih nazorov zavezane oči, tako

da ne vidijo strupa današnjega gospodarskega reda, ki ne obstoja v ničemer drugem, kakor v neomejenem gospodarstvu špekulacije in to predvsem valutne špekulacije, ki podkopava v svetovni trgovini vsako sigurnost in žene narode od ene krize k drugi. Samo en izhod je iz tega položaja: to je uravnava valute v vseh državah. Zato pa je potrebna vzajemna pomoč, zato je neobhodno potrebna solidarnost vseh narodov.

Nimamo danes samo političnega boljše-vizma, imamo tudi gospodarski boljše-vizem. Vsako navijanje valute navzgor ali navzdol v deželi z nizko valuto pomeni gospodarsko nevarnost za dežele s stalno valuto, pomeni davljenje in ubijanje izvoza z vsemi strašnimi posledicami brezposelnosti. Nasprotno pa predstavlja dežela z nestalno nizko valuto vedno bolj in bolj objekt izkoriščanja, kar pospešuje splošno obubožanje mas. Danes se torej medsebojno ropamo, pri čemur sicer ne grejo bogastva sama na sebi v zgubo, ampak se kupičijo v rokah maloštevilnih špekulantov, večino narodnih slojev pa prepuščajo jetičnemu hiranju.

Imamo zvezo narodov, kot politično organizacijo, nimamo pa nobene skupnosti interesov, nobene zveze narodov na gospodarskem polju. „Ako je bolan en ud, so bolni vsi“; to velja za današnje gospodarsko življenje Evrope. Zato ne prinese pomoči špekulacija, ne zaslužjevanje in izkoriščanje širokih slojev naroda. Pomoč najdemo edino v gospodarski solidarnosti. To pa ne pomeni nič drugega, kakor od-poved od liberalnega, kapitalističnega gospodarskega reda in ustvaritev harmoničnih odnosov med delom in kapitalom, kar najde praktični izraz v vedno bolj prospevajočem in stremečem

na kvišku združenem gospodarskem redu.

Priznati moramo, da je sedanji družabni in gospodarski red nevzdržljiv, ker je v svojih osnovah krivičen, ker priznava silo višje prava in oznanja evangelij materializma. Njegov evangelij je: „Uživaj! Kdor je silnejši ali spretnejši, si lahko več pribori in ima zato pravico do več!“ Lahko se že trdi, da je kapitalizem s svojim svobodnim gospodarstvom dogospodoval, ker je zlorabil osebnostno svobodo za največje krivice in nasilje in so mu zato široki sloji naroda obrnili hrbet in le mala peščica kapitalistov še brani njegovo politično in gospodarsko domeno, ker je ni volja pustiti vajeta.

Iz širokih mas je izšel klic po socializaciji. V socializaciji vidijo široki sloji naroda svojo rešitev: zaščito pred izkoriščanjem kapitalizma, varstvo pred njegovim nasilstvom. Toda zopet se široke mase delijo: eni zahtevajo krščanski gospodarski red, drugi socializem.

Krščanski gospodarski red je osnovan na pravičnosti. Posameznik proti posamezniku, razred proti razredu, narod proti narodu mora postopati po ljubezni in po pravici, po krščanskih načelih. Sloji naroda, razredi, spajani s pravičnostjo, se medsebojno spopolnujejo in si medsebojno pomagajo, tvorijo delavno skupnost ali solidarizem, kakor je tvorila v cehe in bratovščine organizirana družba srednjega veka enoten krščanski gospodarski sistem. Najpopolnejše se izraža na praksi solidarizem v združništvu.

Združništvo spozna, da zboljšanje gospodarskih razmer in zboljšanje človeške družbe same vzajemno zavisi eno od drugega. V tem spoznanju apelira na čut pravičnosti in čut ljubezni, ki so bistveni človeški duši. Gospodarsko slabe, bedne,

obubožane in izkoriščane pozivlja, naj se združijo in si med seboj pomagajo. V tej samopomoči malih ljudi se dosežejo znatni gospodarski uspehi; roka v'roki s tem pa gre moralni preporod mas, kar je prvotnejše in najvažnejše. Kakor hitro bo v masah zopet zavladalo načelo pravičnosti in požrtvovalnosti, je s tem rešen gospodarski problem; kajti na takih moralnih in pravnih osnovah more obstojati edino za vse pravičen krščanski gospodarski red.

Zadružništvo hoče osvoboditi človeštvo od tovarnega in denarnega fetišizma, v katerega ga je privedel kapitalizem. Zadruga je osebna združba in ne kapitalistična, kakor so trgovske družbe, posebno delniška družba. V njej ne vlada kapital, ampak v svrhu samopomoči združeni ljudje: vsi enakovredni, enakopravni in z enakimi dolžnostmi, torej na čisto demokratičnem temelju. Njen cilj ni čim največje proizvodstvo ali čim najvišji dobiček. Cilj zadruga je pospeševanje pridobitnosti in gospodarstva članov, dobrobit pretežne večine v telesnem in duševnem oziru, ne da bi se pri tem manjšini delala krivica. Člani se zavedajo, da se njihovi interesi krijejo in zato dobiček enega ne gre v škodo drugega člana.

Vsak zadrugar pa mora biti tudi pripravljen podrediti svoje posebne interese skupnim interesom zlasti, ako to zahteva korist slabejšega.

Zavest skupnosti, ljubezen do bližnjega, pravičnost in požrtvovalnost so etični temelji prave zadruga. Vsaka zadruga mora stremeti za tem, da te etične lastnosti vsadi v značaj zadrugarjev in jih kot prave zadrugarje vzgaja. Zadružništvo je poklicano, da dela tudi na vzgojnem polju, da pre-

kvasi današnjo individualistično vzgojeno družbo in ustvari drugo družbo, socialno mislečo in socialno delujočo.

Drugi del širokih slojev, ki so obrnili hrbet kapitalizmu in iščejo rešitve v socializaciji, pa so pripadniki socializma. Socializem istotako kakor kapitalizem zametuje moralne količine, oznanja evangelij razrednega sovraštva in razrednega boja, zanika zasebno lastnino, uvaja skrajni državni socializem in s tem ruši osebne pravice in osebno svobodo, nastopa proti družini, temelju človeške družbe in jo hoče nadomestiti s svobodno ljubeznijo, socializira ženske in otroke, ruši materinsko dostojanstvo in ljubezen do otrok, z eno besedo ponižuje do skrajnosti dostojanstvo človeka in človeške družbe. Osnova pa mu je ista kakor kapitalizmu: materializem in nasilje.

Ta dva tabora gresta danes proti kapitalizmu: zadružni gospodarski red (solidarizem) z vstrajnim gospodarskim delom in s še bolj vstrajno vzgojo širokih mas za socialno družbo, socializem z evangelijem razredne mržnje in razrednega boja, obetajoč si vse dobro od revolucije in zato zametajoč evolucijo.

Ni težko odločiti, kateri tabor nese človeštvu resnično blagostanje in mir. Zadružništvo pa mora v vidu velikih nalog, ki mu jih je naložil današnji kritični čas, podvojiti in potrojiti svoje delavnost, napeti vse sile, da reši človeštvo še večjega zla kakor je bil kapitalizem, da ohrani človeštvu svobodo in človeško dostojanstvo, da reši kulturo. Kapitalistični materializem je izpodjedel korenine duševni kulturi, socialistični materializem jo grozi zrušiti.

Agrarno vprašanje.

(Konec)

(Govor narod. posl. Vlad. Pušenjak v ustavotvorni skupščini dne 31. maja 1921.)

Osvobojenje kmetov je v drugih državah že davno izvršeno in zato je skrajni čas, da se tudi pri nas izvede. Težka bremena, pod katerimi ječe neosvobojeni kmetje (čivčije) in izkoriščanje teh bednih siromakov po njih gospodarjih-begih, kličejo po osvoboditvi. Fevdalni odnošaji pomenijo neko nemoralno stanje v času, ko je v veljavi splošna in enaka vojna dolžnost, splošna davčna dolžnost, osobito pa v času, ko je upeljana splošna in enaka volilna pravica. V stari Srbiji je onemogočil državljanski zakon od 11. marca 1844 v § 213, kakor tudi ustava od 20. novembra 1913 v členu 8. nadaljno obstojanje fevdalnih odnošajev. Storiti je treba vse, da izginejo isti tudi v novo osvobojenih krajih. Pri izvedbi agrarne reforme naj se ne ščitijo preveč interesi begov, naj država ne prinaša prevelikih žrtev, pač pa se naj omogoči osvobojenim kmetom eksistenca in napredek s tem, da se jim pripomore k stavbi primernih hiš in gospodarskih poslopij, k nabavi živega in mrtvega inventarja. Doseči se mora popolna državljanska svoboda in politična enakost vseh stanov in se mora dati tudi kmetskemu stanu kot enakopravnemu članu človeške družbe prilika, da sodeluje v javnem življenju, pri samoupravnem občinskem in pokrajinskem zakonodavstvu, kar bi povzdignilo samozavest in zaupanje v lastno moč.

Leta 1918 po prevratu se je počelo v novo osvobojenih pokrajinah naše države mogočno gibanje, kojega cilj je bil odvzeti zemljo onim, kateri je imajo preveč in je sami ne obdelujejo in jo dati onim, ki zemljo obdelujejo, so poljedelci, a zemlje nimajo ali pa je imajo premalo, začelo se

je gibanje za izvedbo agrarne reforme. Nobeno gibanje menda ni povzročilo toliko razburjenja kot to gibanje, pri nobenem gibanju se ni tako nesrečno eksperimentiralo kot pri izvajanju agrarne reforme; veliko nezadovoljstvo, ki vlada v najširših slojih ljudstva, ki nima zemlje ali jo ima premalo, gre večinoma na rovaš agrarne reforme. Slovesno se je proklamiralo načelo; „Zemlja je božja in kmetova“. Iz tega načela se je deduciralo, da naj ne bode lastnik zemlje oni, ki je sam ne obdeluje, ampak le oni, ki jo sam obdeluje, a nima nič zemlje ali pa jo ima premalo. Nadaljni predpogoj bi še moral biti, da mora vsakdo, ki se poteguje za zemljo, imeti sredstva za obdelovanje iste, kakor tudi trdno voljo zemljo obdelovati, ne pa pridobljeno zemljo prepustiti njeni usodi. Od početka do današnjega dne se je delalo in ljudstvo varalo s samimi obljubami. O božiču leta 1918 so merodajni krogi v Beogradu obljubovali, da se bo agrarna reforma izvedla do meseca marca leta 1919, a sedaj meseca maja 1921 smo menda ravno tako daleč oddaljeni od izvedbe agrarne reforme kot leta 1918. Merodajni krogi, osobito vlada bi se morala zavedati dalekosežnih posledic slabe kakor tudi dobre izvedbe agrarne reforme. Kdor ima smisel za gospodarska in socialna vprašanja, kdor ima gospodarsko čustvovanje, mora priznati, da se s slabo izvedeno agrarno reformo več škoduje ko koristi. Ne smemo prikrivati, da bo agrarna reforma le tedaj narodu in državi koristila, če se bo razdeljena zemlja racionalno obdelovala, če se bo skušalo kolikor mogoče veliko na razdeljeni zemlji pridelati. Ako se ne upošteva to dejstvo, bo produkcija kvantitativno

in kvalitativno padla, kar bo v škodo kmetijstvu in celemu narodnemu gospodarstvu, kar pa ne bo prav nič koristilo slojem, ki tako vroče hrepenijo po zemlji. Iz navedenih razlogov je treba največje previdnosti pri reševanju tega velevažnega vprašanja. Vlada, osobito pa ministrstvo za agrarno reformo bi moralo vse storiti, da se ugodí ne samo željam ljudstva, ampak tudi uvažujejo narodno-gospodarska načela.

Ali se je gibaló delo vlade v tem pravcu? Nikakor ne. Prvotno je vlada precejevala to gibanje, sedaj ga pa podcenjuje. Ministrstvo za agrarno reformo se ni resno potrudilo doseči stvarno in gospodarskim razmeram primerno rešitev tega vprašanja, temveč se je zadovoljilo z izdavanjem naredb, ki pobijajo druga drugo, a še do danšnjega dne ni razvilo programa, po katerem hoče rešiti vprašanje agrarne reforme. Kdor pazno zasleduje to delo ministrstva, pride nehote do prepričanja, da zavlačuje ministrstvo rešitev tega vprašanja z željo, da spravi to vprašanje z dnevnega reda. Naboljši dokaz za to nam nudi delo „Agrarna reforma, uredbe, naredbe in razpisi“, izdano od ministrstva za agrarno reformo. Namen tega dela bi naj bil, podati sliko dela ministrstva za izvedbo agrarne reforme, v resnici pa nam podaja knjiga sliko delovanja proti izvedbi agrarne reforme v do-glednem času.

V prehodni odredbi od 25. februarja 1919 se poudarja, da se bodo vsa velika posestva ne teritoriju države ekspropriirala in dala zemlja onim državljanom, ki se bavijo s poljedelstvom, a zemlje v obče nimajo ali ne dovolj, in sicer v toliki meri, kolikor je morejo sami s svojo družino obdelati.

Z novo naredbo z dne 21. julija 1919 se prepoveduje odprodaja in obremenitev velikih posestev. V § 2. te naredbe se do-

loča obseg velikih posestev. Za Slovenijo se smatra kot veliko posestvo vsako posestvo, ki meri 75 hektarov obdelane zemlje ali v celem 200 ha, kar je z ozirom na Hrvaško, kjer je določeno 100 ha oziroma 300 ha, ali z ozirom na Srem itd., kjer je določeno 300 ha oz. 500 ha kakor tudi z ozirom na velika gozdna posestva v Sloveniji mnogo premalo. Pri določitvi obsega velikega posestva bi se moralo jasno določiti, da ne pridejo pod agrarno reformo velika posestva, če tudi dosežejo oziroma celo prekoračijo določeni obseg, ako so ta posestva v rokah kmetov, ki ista sami obdelujejo. Ker v naredbi ta določba manjka, je padlo pod agrarno reformo mnogo kmečkih posestev v Sloveniji, kar gotovo ni namen agrarne reforme. Posledica tega dejstva je, da mnogo kmečkih posestev nosi težka bremena, katera jim nalaga agrarna reforma, in se ovira v gospodarstvu, kar povzroča upravičeno veliko nevolje. Nujno potrebno je, da se čimprej taka kmečka posestva rešijo iz odvisnosti agrarne reforme in se jim omogoči neovirano gospodarstvo.

Naredba z dne 11. februarja 1920 govori o državnem nadzorstvu in državní upravi velikih posestev. Ta naredba vsebuje jako dobre določbe, a žalibog se merodajni činitelji po tistih ne ravnaajo. Za nadzornike gozdov bi se morali postaviti strokovnjaki za gozdarstvo, za nadzornike druge obdelane zemlje strokovnjaki v poljedelstvu. Vidimo pa, da zavzemajo v Prekmurju in Sloveniji — tudi v drugih pokrajinah najbrž ni nič boljše — ta mesta ruski aristokrati in vneti strankarski agitatorji brez strokovne izobrazbe. Lahko si predstavljamo gospodarstvo teh nadzornikov na velikih posestvih. Skrajno nezadovoljni so lastniki teh posestev, nič manj uslužbenci, najbolj pa ljudstvo, ki se mora v gospodarskih zadevah obračati na te nadzornike. Velika

posestva ne napredujejo, temveč propadajo. Bati se je, da bodo nevešči nadzorniki popolnoma upropastili velika posestva, ako se glede nadzornikov kmalu ne napravi red.

Po naredbi z dne 3. septembra 1920 se daje zemlja za štiri leta v zakup. Ta določba se lahko tolmači v tem smislu, da se še ne misli na skorajšno izvedbo agrarne reforme, katero zavlačevanje se mora na vsak način obsojati.

Z naredbo z dne 30. oktobra 1920 se določa, da imajo pravico do nabave drv iz gozdov, ki spadajo pod agrarno reformo, v prvi vrsti kmetje. V dokaz, kako deluje ministrstvo agrarne reforme, hočem navesti samo eden značilen slučaj. Kmečko ljudstvo, osobito v Prekmurju, kjer so skoraj vsi gozdovi last graščakov, kojih posestva spadajo pod agrarno reformo, se je bridko pritoževalo, da ne dobi za kurjavo potrebnih drv, ker se izgovarjajo nadzorniki teh velikih posestev, da niso dobili nobenih tozadevnih navodil. Ob priliki pritožbe se je pri ministrstvu izvedelo, da navedena naredba o dobavi drv velja le za Hrvaško, na Slovenijo je pa ministrstvo pozabilo.

Tudi pri reševanju vprašanja agrarne reforme vidimo, da se da to vprašanje hitreje in bolje rešiti, ako bi se agrarnim direkcijam v posameznih pokrajinah prepustilo več samostojnosti z ozirom na različne gospodarske in socialne razmere, ako bi pri direkcijah in okrožnih agrarnih uradih sedelo manj juristov in več gospodarskih strokovnjakov, ako bi se kot uradniki in nadzorniki v področju ministrstva za agrarno reformo nastavljali sposobni, delavni uradniki in strokovnjaki, ne pa samo uradniki in nadzorniki, o katerih se ve samo to, da so vneti pristaši gotove stranke, ako bi prenehalo biti ministrstvo za agrarno reformo strankarska domena.

Gospodje narodni poslanci! V nekaterih

pokrajinah naše države ne bo mogoče vse veleposestniške zemlje razdeliti med domačine, temveč bodo dotična veleposestva primerna za kolonizacijo. Za naseljevanje pridejo v prvi vrsti v poštev borilci za osvobojenje in ujedinenje Srbov, Hrvatov in Slovencev, nadalje pa naši sorojaki iz neodrešenih krajev. V smislu naredbe z dne 24. septembra 1920. dobi vsaka rodbina najmanj 5 ha zemlje na razpolago. Ako ustvari več rodbin rodbinsko zadrugo, dobi starešina zadruge 5 ha, vsak oženjen zadrugar 4 ha, neoženjen po 2 ha, oziroma starejši po 3 ha. Naseljenci so prosti vseh državnih in drugih davkov za tri leta, uživajo brezplačno vožnjo na železnici za celo obitelj, živino, pohišstvo itd. od svojega bivališča do kraja naselitve, dobijo brezplačno stavbeni les iz državnih ali občinskih šum, imajo pravico do brezplačne paše, smejo, ako pridejo iz inozemstva, carine prosto uvoziti živino, orodje, stroje, semenje, hrano itd. Naseljenci se smejo zadolževati le pri zadrugah, katere se bodo v svrhu kulturne povzdige naseljencev ustanovile. Velikega gospodarskega pomena za celo državo bo, ako se bo kolonizacija v polnem obsegu izvedla.

V svrhu ohranitve kmečkega stanu je potrebno, da se v zakonu določi najmanjša površina zemljišča, ki se ne more razdeliti med naslednike, ne preveč obremeniti in le v slučajih, ki jih predvideva zakon, prodati. Kot najmanjša površina posestva se naj določi posestvo, kojega dohodek zadostuje za preživljanje rodbine, obstoječe vsaj iz sedmih oseb. Tako posestvo se naj nikdar ne deli, ampak naj prevzame dedič, oziroma naslednik celo posestvo, dočim dobe ostali otroci, oziroma dediči primerno dediščino, ki pa ne sme biti previsoka, ker je sicer ogrožena eksistenca prevzemnika posestva. Vsaka izprememba glede obsega

tega zemljišča je mogoča le z dovoljenjem upravne oblasti. Naš namen ni samo, da omogočimo obstoj in napredek kmetskega stanu, ampak naša želja je tudi, da omogočimo boljše življenske pogoje za delavce (zlasti na kmetih, viničarje). Zato poudarjamo, da naj se da tudi našim delavcem, zlasti kmečkim, možnost, da pridejo do lastnega doma, do lastnega zemljišča, ki ga potrebujejo, ker bo na ta način najboljše rešeno vprašanje delavcev na deželi.

Svoboden kmet je kmalu prišel v večjo odvisnost kakor prej, ko ni bil svoboden lastnik svoje zemlje, prišel je v odvisnost kapitala. Kmet se je osvobodil, a se mu ni dalo sredstev, da bi mogel gospodariti, da bi mogel napredovati. Kmet se je moral zadolževati, ako je hotel na svoji zemlji gospodariti. Dolgovi so naraščali od leta do leta ter dosegli take ogromne svote, da se je s strahom gledalo v bodočnost. V pokrajinah, ki so spadale prej pod avstro-ogrsko monarhijo, se je sicer za časa vojske izvršila razdolžitev kmetskega stanu; toda sedaj se začena kmet vnovič zadolževati, ker rabi vsled neznosne draginje mnogo denarja za nakup najnujnejših potrebščin, cena njegovih pridelkov pa nikakor ne odgovarja previsokim plačilom in pretirano visokim cenam vsakdanjih potrebščin. Treba je pravočasno vse storiti, da se zabrani prevelika zadolžitev kmečkega stanu. V dosego tega cilja treba ukreniti sledeče:

1.) Na posestvih že obstoječi dolgovi naj se v določenem roku amortizirajo.

2.) Zastavna pravica na kmečka posestva se vknjiži le za terjatve, ki so neodpovedljive in se morajo v letnih anuitetah najdalje tekom 60 let amortizirati,

3.) Uredi naj se kmečki kredit s posebnim zakonom. Urediti se mora z ozirom na potrebe kmečkih posestev tudi prisilna prodaja posestev.

Za ureditev kmečkega kredita naj da država potrebna sredstva na razpolago in naj ukrene vse potrebno, da prepreči preveliko zadolževanje kmečkega stanu. Naloga države pa mora tudi biti, da skrbi, da kmečki kredit ne bo predrag, da bo obrestna mera taka, da bo mogel kmet poleg obresti redno vsako leto amortizirati del kapitala.

Socialne in gospodarske odredbe v ustavnem načrtu ne morejo zadovoljiti ljudstva. Osobito kmečki stan ima pravico, z ozirom na velike žrtve pri ustvarjanju te nove države zahtevati, da se rešitvi socialnega vprašanja posveča večja pozornost. Agrarno vprašanje ni samo vprašanje interesnega zastopstva, temveč tudi socialno vprašanje, ker hoče odstraniti disharmonijo glede razdelitve zemljiške posesti in ker nudi obrambna sredstva proti izkoriščanju kmečkega dela in težko pridobljenega zaslužka tega dela od strani kapitalistično organiziranega svetovnega trga.

Naše mišljenje, naša skrb in naše delo gre za tem, da zasiguramo obstoj in rentabiliteto kmetijstva, da ustvarimo prijetnejše življenske razmere na deželi, da obdržimo vse sposobne moči, ki umno obdelujejo zemljo, na deželi in da zaježimo beg z dežele. To naše mišljenje nam velewa, da odklanjamo v vladnem načrtu ustave navedene socialne in gospodarske odredbe kot nezadostne in zahtevamo, da se iste v toliko izpopolnijo, da bodo odgovarjale željam in zahtevam kmečkega ljudstva.

.....

Piše J. Rustja.

Gospodarska razstava v Pragi.

V dneh od 12. do 18. maja t. l. se je vršila v Pragi gospodarska razstava, ki je imela nalogo pokazati, na kakšni stopinji stoji češkoslovaško gospodarstvo, predvsem kmetijstvo in njemu bližnje gospodarske panoge; drugi cilj je bil, seznaniti prebivalstvo iz vseh krajev češkoslovaške republike z napredkom kmetijstva v posameznih krajih, pokazati stroje, ki so za napredno kmetijstvo potrebni in s tem dati pobudo k notranjemu delu za boljšo bodočnost na polju obnove zemlje in ozdravljenja ran, ki jih je dala kmetijstvu in vsakemu reelnemu gospodarstvu svetovna vojna. Razstava je bila tudi zamišljena kot velik sejem gospodarskih strojev, predvsem kmetijskih, pa tudi drugih proizvodov, ker na vsaki razstavi se izvedo viri produkcije in se spozna trg za prodajo.

Opisati celotno razstavo tudi le v lapidarnih stavkih, bi značilo pisati debelo knjigo, ker vsaka stvar, obdelana in razstavljena v mnogo vzorcih, ima kakšno znamenitost, ki je upoštevanja vredna. Pisati debelo knjigo pa ne bi imelo nobenega pomena, posebno za naše razmere ne, ker je bila podlaga gospodarski razstavi v Pragi češkoslovaško kmetijstvo z večjimi, rodovitnejšimi in bolj zaokroženimi posestvi, kot so naša v Sloveniji, ki so naravnost primer za razmere, kakoršne ne bi smele biti.

Razstava se je delila v več oddelkov; največji je bil strojni. Razstavljeni so bili različni stroji predvsem več tipov plugov, bran, valjarjev, sejalk, žatk (za žetev žita), kosilk (za seno), mlatilnic, čistilnic, stiskalnic, zdrobilnic, več slamo in senoveznic, malih gospodarskih mlinov, z eno besedo več različnih strojev, ki se uporabljajo pri ob-

delovanju zemlje za žito in drugo do onih, ki se upotrebljavajo za izpremembo žita v kruh in drugih hranil v prikladnejšo obliko. Plugji so bili različni, za lahko in težko zemljo, taki, ki izrabljajo organsko moč in taki za motorno oziroma parno silo. Za naše slovenske razmere pridejo le prvi v poštev in od teh bi bil posebno za holmičaste kraje uporabljen obratni plug, s katerim ni potrebno delati dveh brazd, na vsakem kraju njive po eno, temveč se oralo enostavno obrne in se orje ob isti brazdi, samo v obratni smeri. Veliki, štiri in večlemežni plugji predvsem na parno silo — sistem dveh lokomobil — za nas nimajo pomena, ker je za te predpogoj ravnina, globoka zemeljska plast, velika površina, zložena posestva z ravnimi mejami ter — kapital. Od teh predpogojev ni pri nas nobeden dan, drugače pa je na Češkem in tudi v Vojvodini in Slavoniji. Motorni plugji na bencin in druge eksplozivne tekočine so istotako za Slovenijo le teoretičnega pomena.

Sejalke so bile za različna semena: za žita, koruzo, deteljo in trave, fižol, sladkorno in krmno peso itd. Žatke so bile take, ki žito pokose in za njimi prisluga snope veže, ter take, ki snope same vežejo (žatke vezalnice). Mlatilnic je bilo več vrst, a predvsem za srednje in večje obrate, stiskalnice z navpičnim in vodoravnim košem, čistilnice za ločitev žita od mekinj in plevla, ter take, ki ločijo tuje in razbito zrnje od zdravega in dobrega ter ga tudi sortirajo po veličini in težini (trijerji).

Mnogo in različnih strojev je bilo za obdelovanje okopavin (krompir i. t. d.) predvsem za sladkorno peso, katera zavze-

ma nad 200.000 ha v celi republiki in igra češkoslovaški sladkor tudi na svetovnem trgu precejšnjo ulogo.

Strojni oddelek je bil velik in bogat, čemur se ne smemo čuditi, saj je bila pred vojno skoro vsa avstro-ogrška produkcija gospodarskih strojev na Češkem doma. Inozemskih firm je bilo na razstavi malo zastopnikov. Omeniti se more Lanhor iz Mannheima, največje tvornice kmetijskih strojev v Nemčiji in Claytonu Schuttelwortha, ki ima danes po celem svetu svoje podružnice. Na razstavi se ni prodalo mnogo strojev, ker so cene zelo visoke in tudi vsled tega ne, ker znajo v Čehoslovaški še navadni kovači delati zelo komplicirane stroje, v inozemstvo je pa vožnja predraga. Čehoslovaška industrija gospodarskih strojev dela vseeno s polno paro, ker upa, da bo dobila ugoden trg v Rusiji, ki se bo kmalu odprl in kjer je potreba zelo velika.

Drugi oddelek, ki je po prostoru zavzemal največ prostora, je bil živalski. Konji so bili razstavljeni toplo in mrzlokrvne pasme, največ sevedá križancev. Od toplokrvne pasme je bil Arabec in angleški polnokrvni konj zastopan po par zastopnikih, večina konj pa, ki pripadajo tej pasmi, so bili križanci med anglonormanskim (Nonius) z domačim ogrskim. Ti konji igrajo danes v češkoslovaški republiki glavno vlogo in so važni vsled tega, ker so isti tudi pri nas v Jugoslaviji, posebno v onih pokrajinah, ki so bile prej pod Ogrsko, to je v Banatu, Bački in Baranji. Od mrzlokrvne pasme je bilo največ križancev z belgijskim, nekoliko tudi s pincgavskim. Poleg teh je bil zastopan tudi hladrubski konj, ki je bolj hladnokrvnega značaja. Od goved je bila največ zastopana simentalska kri, spoznali so se pa še stari Bernci. Češka danes nima nobene pasme goveje živine, ki bi bila skozi in skozi zgojena, ki bi predstavljala en tip.

Križa se precej nesmotreno, kar je gotovo pogrešek. Čista domača pasma je rudečkaste barve, veja goveje živine, ki je bila in je še nekoliko razširjena povsod severno in vzhodno od Karpat. Na govedu se je mogla spoznati skrbnost in napredek čehoslovaških kmetovalcev. Živina je bila na razstavi v zelo dobrem stanju, akoravno je imela za seboj na stotine kilometrov vožnje. Glede krme se je moglo opaziti, da dobiva govedo dobro seno, ki je pokošeno kmalu po cvetu in ki se ne pušča dolgo na travniku, da odreveni in tako izgubi krmilno vrednost. Naši kmetje so zadovoljni s tem, da dobijo malo več krme, ne gledajo pa na to, da je prej pokošeno seno v resnici lažje, da ga je manj, a njegova krmilna vrednost je mnogo večja.

Od drobnice je bilo največ ovac in sicer večinoma zastopniki tipov za meso in volno, torej za dvostransko uporabo. Ovčereja sloni v glavnem na križankah med špansko-avstrijskimi merino z angleškimi pasmami za meso. Opaža se v vseh deželah češko-slovaške republike, isto pa tudi v Nemčiji in Avstriji, da prihaja ovčereja do veljave in da se je število glav ob času vojske in po vojski skoro podvojilo. Isto velja tudi o kozereji, kar je tudi samo po sebi umevno, ker je koza mlečna žival malega človeka in teh je po vojski mnogo. V tem oziru igra veliko ulogo sistem malih vrtov za delavce, kot jih je priporočal Schreber. To zelo socialno stremenje je imelo podkrepiti posebno razstavo kuncev, katerih so bile razstavljene vse važnejše pasme, kot francoski, belgijski, dunajski beli in plavi, Havanna in drugi. Delavci, ki obdelujejo male vrtove, imajo skoro vsi po par kuncev in zato je bilo zanimanje za to precejšnje; žalibog so bile cene precej visoke in sicer od 200—300 kč¹⁾ za komad. Zani-

¹⁾ češke krone.

mive so bile tudi izdelane kože. Razstavljeni so bili čevlji, gamaše, rokavice, torbice, mufi, boe, ženski kožuhi itd., vse iz zajčjih kož.

Za malega človeka, a tudi za večje obrate so bile razstavljene zanimive kokoši. Razstavljene so bile pasme za jajca in meso, italijanske, minorške, orpingtonke, plimutke, viandotke, bantamke itd. Cene so bile tudi razmeroma visoke in sicer za gnezdo 1:3 (1 petelin in 3 kokoši) okoli 600 kč. Razstavljene so bile tudi gosi, race in druga perutnina. — Kar se tiče svinjereje, ni bilo mnogo na razpolago, večinoma križanci domače svinje z belo angleško (Jorkshire).

Od jugoslovanskih posetilcev razstave so se slišale razne opazke na račun živinskega oddelka. Gotovo je, da bi mogla Jugoslavija postaviti mnogo lepši in zanimivejši, mnogo raznovrstnejši živinski oddelok, a vsled tega ne smemo misliti, da stoji češka živinoreja za našo. Kdor ima lepo živinče in ga ne misli prodati, ga samoposebi umevno ne bo poslal na razstavo, danes pa je dobro in lepo živinče redkost. Glede živinoreje se pa imamo pri Čehih mnogo, mnogo učiti in sicer predvsem čistosti v hlevih. V tem so nam Čehi lahko vzor. Drugo, česar se moramo naučiti, je smotreno izrabljanje naših zakladov in v tem je zapopadeno ono, kar imenujemo z eno besedo napredno gospodarstvo.

Glede živinoreje še par opazk. Pri živini, posebno pri goveji in od te predvsem pri kravah mlečnicah, igra veliko vlogo hlev. Ako pregledamo naše hleve, tedaj vidimo, da so temni in da kmet skrbno čuva, da ne pride kak solnčni žarek v hlev. Okna, ki so po navadi le majhne luknje, se nabihejo z gnojem. Kmet bo rekel, da bi drugače muhe vznemirjale živino in bi ta raztresala hrano. Živina je največkrat obrnjena napram črni, s pajčevino pokriti steni.

To ni pravilno. Čist zrak in svetloba je vsakomur prijetna in vsakemu živemu bitju tudi potrebna, ako se hoče ugodno razvijati. Hlevi morajo biti čisti, po stenah in tudi na tleh. Tlo mora biti narejeno po predpisu, ker le tako leži živina ugodno in se morejo vsi odpadki od živine koristonosno uporabiti. Stojišča naj bodo kratka, jasli nizke, hlevi svetli in čisti, gnojnica se ne sme izgubiti, ampak mora odteči v gnojnišnico itd. Muhe in drugi mrčes je potrebno onemogočiti drugače, in ne s tem, da se napravi v hlevu popolnoma tema.

* * *

Poljedelska industrija stoji v češko-slovaški republiki zelo visoko. Sladkorna industrija je že zgoraj omenjena; kar velja za ono, velja tudi za industrijo špirita, pivovarstvo in druge panoge. Za našega slovenskega kmeta je ena najvažnejših panog mlekarstvo. Na razstavi je bilo mnogo strojev in drugih pripomočkov, ki se rabijo v mlekarstvu in sicer za izdelovanje masla in sira pa tudi mlečnega sladkorja. V mlekarstvu igra v češko-slovaški republiki največjo vlogo proizvajanje namiznega masla in sicer je bilo na Češkem pred vojsko 78 mlekar, ki so proizvajale le namizno maslo.

Vse te so bile združne mlekarne in so predelale dnevno vsaka od 200—10.000 l mleka. Na Moravskem je bilo pred vojno 190 združnih mlekar, ki so predelovale 58 milijonov litrov letno, povprečno na mlekarino na dan okoli 1100 l. Vsled vojne je ustavilo v celi republiki okoli 120 mlekar svoje obratovanje, od teh ena tretjina na Moravskem. Sira ne izdeluje mnogo mlekar, a izdelujejo se vse vrste, ki so na svetovnem glasu, kakor Ementaler, Gervais, Gorgonzola, Imperial, tilsitski itd. Na Slovaškem se izdeluje mnogo brinse (ovčji mehki sir), katerega se je proizvajalo pred vojsko letno

okoli 400 vagonov in se je izvažal največ na Dunaj in v Budimpešto. Mlekárstvo zahteva izurjeno osebje in v ta namen se nahajajo v Čehoslovaški tri mlekarške šole in sicer v Kroměřížu, Plznu in Frydlantu.

V večjih obratih, posebno takih, ki so organizirani bolj na proizvodnjo mleka, so v porabi molzni aparati. Na razstavi jih je bilo več in sicer za sisanje, stiskanje in oboje. Ti aparati pri nas nimajo pomena, ker je tak aparat rentabilen šele pri dvajsetih mlečnih kravah, poleg tega potrebuje inteligentnega mlekarja.

Seveda so bili razstavljeni tudi razni panji in aparati za iztiskavanje medu do izgotavljanja voščenih sveč itd. Čebelarstvo je na Češkem precej razvito. Isto velja tudi o ribogojstvu, posebno za južno Češko, kjer se nahaja mnogo prirodnih ribnikov.

* * *

V poljedelstvu v ožjem pomenu besede stoje Čehi visoko nad nami. Srednja žetev na ha je dala v q pri:

Leta	1914	1917	1920	1919
pšenici	17.7	8.2	12.4	12.2
rž	16.1	7.5	9.5	11.2
ječmen	19.8	7.0	12.6	12.8
oves	18.2	5.1	11.6	8.4
krompir	116.6	61.2	73.4	63.0
sladkorna pesa	284.0	158.0	231.3	205.4

Iz teh števil vidimo, da tudi Čehi niso še dosegli višine predvojne produkcije in da je zadala vojna hud udarec, a vidimo, da se bliža prihod z 1 ha hitro številkam predvojnim. Poljedelstvo samo stoji na Moravskem višje, nego v pravi Češki.

V vprašanju poljedelstva v ožjem pomenu je bila razstava zelo zanimiva, posebno kar se tiče gnojenja z umetnimi gnojili in boja proti rastlinskim boleznim. Znano je, da raste pšenica, oziroma žito sploh, po detelji zelo dobro. Po detelji so tla bogata na dušiku, ki ga včrpavajo go-

tove bakterije na koreninicah iz zraka. Kot se je mlekarstvo zelo povzdignilo, odkar se uporabljajo umetno zgojene čiste kulturne bakterije, ki so mlečnim izdelkom prid, tako se danes delajo poizkusi z drugimi bakterijami, ki črpajo iz zraka dušik in ga gomiljajo v zemlji. Mogoče ni več daleč čas, ko bo gnojenje z dušikom zelo enostavno in sicer na ta način, da se bo zemlja cepila z umetno zgojenimi bakterijami. Take bakterije so bile že razstavljene, in ako smemo verjeti razstavljenim slikam, so se tudi poizkusi posrečili, a le v malem obsegu. Iz onih poizkusov, ki so bili vidni na razstavi, ni mnogo bilo vidno, ker je sluga pozabil zaliti in so rastlinice usahle, oziroma ovenele. Na razstavi je bilo mnogo različnih umetnih gnojil in tudi več proizvedenih poizkusov. Za slovenskega kmeta je najvažnejše gnojilo hlevni gnoj in denar za umetna gnojila je popolnoma po nepotrebnem zavržen, dokler teče gnojnica po cestah in klancih in dokler brskajo kokoši po gnojiščih.

Zanimiv je bil oddelek o rastlinskih boleznih; a žalibog se pri nas s tem vprašanjem mnogo premalo pečajo. Vsak kmet pozna nekatere bolezni pri žitu (snetljivost) in ako je krompir gnil, a zato se premalo skrbi, da bi se nekatere bolezni zatrle, ki se dajo zatreti. Vsak naš vinogradnik škropi trte proti peronospori, a poizkusi v Ameriki in kot je razstava v Pragi pokazala, se obilno izplača škropiti tudi krompir. Glede bolezni krompirja bi omenil tudi, da moramo obrniti pažnjo na najnovejšo krompirjevo bolezen, ki je tudi najopasnejša, ker uniči celoten pridelek in to je krompirjev rak.

* * *

Govoriti o različnih vrstah žita, krompirja itd. je sicer zanimivo, a bi vodilo predač. Da imajo v češko-slovaški republiki mnogo kmetijskih, nižjih, srednjih in 3 vi-

soke šole, ter več gospodinjskih in eno srednjo gospodinjsko šolo, govoriti o tem, je odveč. Omenjen bodi v razstavi paviljon za lanene produkte, v katerem je bilo vse od lanenega semena do platna in vsi stroji, ki se pri predelavi lanu v platno potrebujejo. Razstavljeno je bilo tudi več vozov, ki se potrebujejo v gospodarstvu. Cene so bile od 3300—6700 Kč za voz. Firma Praga je razstavila svoje tovorne avtomobile.

Končno bodi omenjena tudi razstava Urada za agrarno reformo, ki je pokazala, kako se bo izvajala agrarna reforma in kako se vršijo priprave. V Češkoslovaški je večina zemlje v rokah veleposestnikov in sicer so na Češkem, Moravskem in Šleziji sledeče posestne razmere:

manj kot	1/2 ha	posestnikov	skupaj površine
"	1/2—2	667.000	13 0/0
"	2—5	383.000	5 1/0
"	5—10	177.000	7 2/0
"	10—20	103.000	9 6/0
"	20—100	95.000	17 5/0
"	100—1000	56.000	22 2/0
več	1000	1.900	6 2/0
		401	30 8/0

Še bolj kričeče so številke na Slovaškem in v Podkarpatski Rusiji, kjer poseduje 500 veleposestnikov nad 34 0/0 površine in to najboljše zemlje. Na Slovaškem je agrarno vprašanje najbolj pereče. Po zakonu z dne 16. aprila 1919 se razdele vsa posestva, ki obsegajo več kot 150 ha; več se pusti le onim veleposestnikom, katerih posestva se nahajajo v bližini mest in so važna vsled oskrbe teh. Tem se pusti največ 500 ha.

Isto velja za one, ki imajo na svojem posestvu kakšno sladkorno tovarno ali tovarno špirta ali drugo podobno industrijo. Ako bi kdo neracijonelno gospodaril, predvideva zakon popolno ekspropriacijo. Ako se poslopje ne uporabi za kako javno napravo, ostane gospodarju, ki more tako bolj intenzivno obratovati; posebno, ko dobi za odvzeto zemjo odškodnino in pride tako do gmotnih sredstev.

* * *

Razstava je nudila mnogo in gotovo ni nikdo proučil vsega materiala, ki je bil tu izbran. Premalo časa je bila otvorena. Mi Jugoslovani moramo misliti na to, da tudi mi naredimo razstavo, ki bo ogromnega pomena za spoznanje našega gospodarstva, ki bo bodrilo k bodočemu delu. Naše kmetijstvo zaostaja še precej za onim severa in zapada. Slabo bi bilo, da mi to samo konštatiramo, pač pa moramo stremeti za tem, da dosežemo one, ki so pred nami. Ne velik, a pripomoček vendar so razstave, kjer stopi posameznik kot konkurent nasproti vsem. Zgoraj je omenjena važnost razstav kot pripomočkov za iskanje producentov in konzumentov. K temu naj bo omenjeno, da se niso Jugoslovani pokazali v Pragi ne na velosejmu in ne na razstavi v sijajni luči, ker kar so ti kupili, so bili večinoma kotli za kuhanje žganja. Velika množina popitega žganja pa je porok za oslavljenje prirodnih sil državljanov.

□□□□□□ ZADRUŽNIŠTVO. □□□□□□

Razvoj kmetijskega zadružništva v Švici v zadnjem desetletju. Število kmetijskih zadrug v Švici, ugotovljeno od švicarskega kmetijskega sekretarjata, je znašalo v l. 1920 skupno 8.883 zadrug proti 5.441

zadragam v l. 1910. V zadnjem desetletju se je torej kmetijsko zadružništvo neobičajno krepko razvilo. Njegovo število je naraslo za 3.442 zadrug, t. j. za 63 2/0.

Pri tej rasti pa niso vse vrste zadruž-

ništva enakomerno udeležene. Posamezne vrste, kakor n. pr. vinarske zadruga, so celo nazadovale; druge so ostale brez prirastka pri prvotnem stanju, kakor n. pr. mlinarske zadruga in zadruga za kuhanje špirta in žganja. V splošnem pa pri ostalih vrstah lahko ugotovimo zelo velik prirastek, na katerem so v največji meri udeležene sirarske in mlekarke zadruga, živinorejske zadruga, hranilnice in posojilnice po rajfajzenovem sistemu, zlasti pa zadruga za zavarovanje živine. Razprostranitev te poslednje vrste zavarovalnih zadrug spada pravzaprav šele v poslednje desetletje. Naslednja tabela kaže, v kakšni meri so bile različne vrste zadrug deležne na splošnem prirastku celokupnega števila zadrug.

Vrsta zadrug	1910.	1920.	Prirastek: absolutni	v %
Nabavne in prodajne zadruga	577	772	215	33.3
Živinorejske zadruga	1863	1859	596	45.3
Sirarske in mlekarke zadruga	2785	3518	733	26.6
Ostale produktivne zadruga	213	357	144	67.3
Melioracijske zadruga	73	190	117	160.2
Pašniške zadruga	227	333	106	46.6
Kreditne zadruga (rajfajzenov.)	139	265	126	90.9
Kmet. strojne zadruga	133	287	154	115.8
Zadruga za zavarovanje živine	31	1358	1327	1280.6
Zadruga za preskibo luči in vode	—	7	7	100.0

Število članov se je ugotovilo pri 8.682 zadrugah (od 8.883 obstoječih) in je znašalo 435.654 proti 216.733 članov v 5.293 zadrugah v l. 1910. Prirastek števila članov znaša torej v enem desetletju 218.921 ali 101 %.

Zadružništvo na Litavskem. Litavsko je pretežno kmetijska dežela. 86 % prebivalstva živi na deželi in samo 14 % v mestih.

Še pred carsko vlado so bile skoro v vseh vaseh zadruga s popularnim imenom „talka“. Toda carska vlada in poljski šlahčiči (veleposestniki) so jih na razne načine zatirali in jim otežkočevali delovanje. Še-le po prvi revoluciji l. 1905 so se mogle svobodnejše razvijati. Začetek zelo krepkega razvoja za litavsko zadružništvo pa je bila

ustanovitev samostojne litavske države po revoluciji l. 1917.

Tedaj pa je našlo zadružništvo na Litavskem zelo težke naloge. Predvsem je moralo pobijati neznansko pretirane cene, ki so nastale tekom vojne in v revoluciji, in je moralo tako kmeta kakor meščana varovati pred izkoriščanjem nebrojnih prekupcev in špekulantov.

Vsega skupaj je obstojalo v začetku tek. leta na Litavskem okoli 600 zadrug, od katerih so večina kmetijska konsumna društva.

Gide, najznamenitejši zadrugar Francije, drugi Raiffeisen. Profesor Charles Gide (izgovori Žid) je dosegel veliko slavo kot vseučiliški profesor in kot pisatelj na polju gošpodarskih ved. Danes zavzema stolicu za zadružništvo na pariški univerzi.

V gospodarstvu zastopa Gide etično naziranje; kajti v ospredje stavi vedno moralna načela. Na konferenci v Ženevi l. 1889. je nazval novo šolo v gospodarski vedi, ki je bila tedaj še komaj v povojih, solidarnitetno šolo ali zadružno šolo gospodarstva. To smer je postavil nasproti drugi smeri v gospodarski vedi, liberalni ali manchesterski šoli, katere geslo je: svoboda, enakost in avtoriteta.

Njegovo naziranje temelji v globoki veri v silo zadružne ideje; v njej vidi konec razrednega boja med delavci in kapitalisti, med dolžniki in upniki, med konsumenti in producenti, med najemniki in lastniki zemlje. On je filozof, prerok in pesnik zadružnega gibanja. Pri raznih prilikah je razvil sliko zadružne republike, ki bo osnovala novo družbo, ne da bi bilo za to potreba krvave in vse uničujoče revolucije. S pogledom na ta cilj je delal in še vedno dela z veliko požrtvovalnostjo.

Za zadružništvo pomeni Gide očeta zadružnega gibanja ne samo v Franciji,

ampak tudi v drugih deželah. Njegovo znamenito delo „La Cooperation, Conférences de propaganda“ je znano celému svetu in je bilo posebno razširjeno v Rusiji. Vsi slovanski narodi so se učili zadružništva iz te knjige, ki še danes velja kot evangelij za družnega gibanja.

„**Centro-kooperativ**“. Zastopniki vseh zadružnih zvez v čehoslovaški republiki so se 6. junija t. l. zbrali v Pragi na blagovni borzi radi ustanovitve centralne zveze zadružnih zvez cele republike. Zbor zastopnikov pod predsedstvom ministra prof. dr. Brdlika in drugih zastopnikov ministrstev je sklenil ustanovitev centralne zveze vseh zadružnih zvez republike, katerih članice so razne vrste kmetijske zadrug. Imenovala se bo ta centralna zveza „Centro-kooperativ“ in bo njen namen približno to, kar je namen našega Glavnega Zadružnega Saveza v Beogradu, t. j. zastopanje interesov zadrugarstva napram vladi in zastopanje zadrugarstva izven države.

Poljski zadružni zakon. 29. oktobra 1920 je bil izdan poljski zadružni zakon, ki je stopil v veljavo s 1. januarjem t. l. V glavnem se zakon naslanja na nemški zadružni zakon, prevzel pa je tudi smotrene določbe iz n.-avstrijskega in deloma celo iz ruskega zadružnega zakona.

Zakon uvaja kot posebnost nov organ, takozvani državni zadružni svet. Ta obstoji iz 21 članov, katere imenuje finančni minister in sicer 7 članov iz različnih ministrstev, 14 pa iz revizijskih zvez. Kot naloge državnega zadružnega sveta navaja zakon: sodelovanje z vlado na polju zadružništva; priprava zakonskih predlog v zadružnih zadevah; podeljevanje revizijske pravice zvezam in imenovanje revizorjev za zadrug, ki ne pripadajo nikaki zvezi;

staviti predloge glede uporabe sredstev, ki so določena za povzdigo zadružništva; zbiranje podatkov o zadružnem gibanju, o razvoju zadružništva in predlogi za povzdigo zadružništva.

Zakon načelno dovoljuje posest več deležev, ako pravila ne določajo drugače. Važna je v zakonu določba, da pri zadrugah, ki štejejo nad 500 članov, lahko izvršujejo člani svoje pravice na občnem zboru po delegatih. (To se pri nas pri večjih zadrugah s podružnicami že prakticira in pošiljajo podružnice delegate sorazmerno številu članov, dasi ni v zakonu utemeljeno.)

Glede rezervnega zaklada določa zakon, da se mora temu pripisovati najmanj 10% letnega dobička, dokler rezervni fond ne doseže višine vplačanih deležev. Razun tega se rezervnemu fondu pripišejo zastarani deleži in deleži na dobičku; zastaranje nastopi po preteku 5 let.

V slučaju likvidacije se mora premoženje, ki ostane po zadovolitvi upnikov in po izplačilu deležev, vporabiti v občeokristne svrhe; ako pravila teh svrh ne določajo in tudi zadnji občni zbor o tem ne odloči, odločuje o tem državni zadružni svet.

Zadružništvo na Nizozemskem. L. 1918 je bilo na Nizozemskem 1.115 posojilnic po Raiffeisen ovem sistemu proti 1.067 posojilnicam v prejšnjem letu. Te posojilnice so sprejele tekom poslovne dobe 165.335 vlog v skupnem znesku 135,728.000 florintov in izplačale na 84.626 vlog skupno z obrestmi 92,829.000 florintov, tako da je ob koncu poslovne dobe znašala vsota vlog 196,842.000 florintov, razdeljena na 216.559 vložnih knjižic. Posojila, dovoljena tekom poslovne dobe, so znašala 28,268.000 florintov in njih število je bilo 9.971,

I □ I ○ I □ I ○ I □ I RAZNO. I □ I ○ I □ I ○ I □ I

Zadružnim funkcionarjem in prijateljem zadružništva. V Ljubljani izhaja za vse zadrugarje v zadružnih vprašanjih prav poučen list „Narodni Gospodar“. Izdaja ga Zadružna zveza v Ljubljani za vse članice zadruge brezplačno.

Ker ta list prihaja popolnoma tiho v naše zadružne prostore, ni čuda, da se kljub svoji bogati vsebini, kljub temu, da je neobhodno potreben našim zadrugarjem, lepo tiho in neopažen vleže na kako zaprašeno polico zadružne pisarne ali tajnikove oziroma predsednikove sobe.

Prosim Vas, gospod urednik, bodite toliko prijazni in zahtevajte od zadrug, da naročijo za vse odbornike in nadzornike na privatne naslove „Narodnega Gospodarja“ in to obvezno.

Dajte ob vsaki izdaji „Narodnega Gospodarja“ kratko notico v „Domoljuba“, da je „Narodni Gospodar“ izšel s to in to vsebino. Ako tega ne bomo storili, bo naša zadružna misel vedno bolj pešala.

Z zadružnim pozdravom F. Borc.

To pismo nam je poslal delaven in vnet zadrugar. Ker pismo ugotavlja žalostno, ampak resnično dejstvo, da niti člani načel. in nadzor. ne čitajo „Narod. Gospodarja“, kaj šele navadni člani zadrug in ker daje zelo pameten nasvet, da bi vsi člani načelstva in nadzorstva pri vsaki zadrugi morali biti naročniki „Narodnega Gospodarja“, ga priobčujemo, da bo ostalo nečitano in neopaženo tako kot sam „Narodni Gospodar“.

Pripominjamo samo, da ne pride tu v poštev samo moralna škoda, ki jo trpi zadružništvo vsled padanja zadružne naobrazbe in zadružne misli, ampak v precejšnji meri tudi gmotna škoda, ki jo trpe pojedine

zadruge vsled nepoučenosti zadružnih funkcionarjev. Zgodi se dostikrat, da hodijo in se vozijo odborniki zadrug iz daljnih krajev k Zadružni zvezi v Ljubljano po nasvete in pojasnila o stvareh, ki so jasno in natančno razložene v „Narodnem Gospodarju“. Ako jih na to opozorimo in vprašamo, zakaj niso brali „Narod. Gosp.“, se navadno izgovarjajo, da niso imeli časa. Eno uro časa, da mirno pregledajo „Nar. Gospodarja“, niso imeli; en dan ali celo dva dni izgubijo in zraven še zapravijo denar za vožnjo in potovanje, ko gredo radi pojasnil in nasvetov v Ljubljano. Narobe svet!

Nasvet, da bi morali biti vsaj člani načelstva in nadzorstva pri vsaki zadrugi naročniki „Narodnega Gospodarja“, pa uredništvo najtoplejše priporoča.

Agrarna reforma v čehoslovaški republiki. Glede dodeljevanja zemlje veleposestev, ki so zapadla agrarni reformi in razdelitvi, obstoja cela vrsta zakonov in naredb. Iz teh je za male kmetovalce najvažnejši zakon o dodeljevanju zemlje od 30. januarja 1920.

Po tem zakonu dodeljuje zemljo, zapadlo pod agrarno reformo, v kolikor si jo ne pridrži država ali jo uporabi za obče-koristne svrhe, zemljiški urad: 1. Posameznikom in sicer malim poljedelcem, kočarjem, malim obrtnikom, v kolikor se pečajo tudi s poljedelstvom, poljedelskim in gozdnim nameščencem, naposled takim, ki nimajo sploh zemlje, pa imajo sposobnost za poljedelstvo, posebno legionarjem in vojnimi invalidom in njihovim sirotam. 2. Gospodarskim in poljedelskim združbam, kakor so združbe poljedelcev, legionarjev, invalidov. 3. Samoupravnim

javnim telesom (občinam in okrajem), korporacijam in ustanovam, združbam, ki ne delajo za dobiček (stavbene zadruge in stavbena društva). 4. Poljedelskim združbam, ako obstojajo pretežno iz malih poljedelcev in so njihova pravila potrjena od zemljiškega urada. 5. Združbam konsumentov, kakor so konsumna društva. Osnovane morajo biti na samopomoči in njihova svrha le ta, da nabavljajo razne potrebščine za člane in njih družine, ne pa za prodajanje nečlanom. Vloženi članski kapital (deleži) ne sme nositi višjega dobička nego so normalne obresti. Tudi taka društva se morajo glede pravil in poslovnika podrediti pogojem zemljiškega urada. 6. Drugim javnim institucijam kot n. pr. ministrstvu za socialno skrb, državnemu uradu za skrbstvo invalidov. 7. Drugim pravnim osebam, ustanovam in zavodom v znastvene, dobrodelne in občekoristne svrhe.

Zemeljski kompleksi, ki bodo razdeljeni (parcelirani), znašajo 448.000 hektarov in sicer 176.000 ha polja, 265.000 ha gozdov in 7.000 ha druge zemlje. To je zemlja 248 veleposestev s 1000 pristavami (dvori). Popolnoma razdeljenih bo 58 veleposestev, 163 veleposestvom se vzame ena ali več pristav, od ostalih se vzame največ do 50% zemlje.

Plačevanje 50% na uvoženo blago iz Nemčije ukinjeno. Z ukazom od 24. junija 1921 je ukinjena naredba o plačevanju 50% na blago, ki se uvaža iz Nemčije. Carinarnice so dobile 28. junija od načelnika direkcije carin brzojavko, da nadalje ne pobirajo navedenih odstotkov.

Izplačevanje 20% odbitka. Generalni inšpektorat finančnega ministrstva prične v kratkem zbirati podatke glede 20 odstotnih bonov, ki so bili izdani ob priliki zamenjave kronskih bankovcev. Posel bo trajal približno mesec dni, na kar se prične izplačevanje. — Dolgo že obetajo in dolgo zbirajo, tako da je težko verovati, da bi bil ta mesec tak kot so drugi, ampak bo najbrže zelo dolg.

Likvidacija Avstro-ogrske banke in — dinar. Kakor znano, smo pri likvidaciji Avstro-ogrske banke do sedaj prejeli že 10 milijonov zlatih kron. Od te svote so z dva in pol milijona kron plačane vse zgradbe podružnic te banke, ki se nahajajo v naši državi in katerih je 15; ostalih 7 in pol milijona zlatih kron pa je deponiranih v naši državni Narodni banki ter služi kot metalna podlaga našim novčanicam. Zlato v naši Narodni banki se množi, rezultat pa je — padanje dinarja na vseh svetovnih borzah. To je narobe svet. (Trgovski list, štev. 65).

Sprememba proračunskega leta in računski provizorij. Vlada bo uzakonila 5 dvanajstink starega proračuna, tako da bo prvi proračun sprejet šele s 1. januarjem 1922. Odslej bo proračunsko leto v skladu s koledarskim letom. Ker sedanji račun ne odgovarja novim potrebam, bo predviden za teh 5 mesecev izredni kredit.

Zadružni revizor. Glavni Zadružni Savez SHS Beograd traži revizora za reviziju saveza zadruga svojih članova. Plata revizora 1500 dinara mesečno i revizijski putni troškovi. Ponude valja poslati na Glavni Zadružni Savez do 15. jula Beograd, Resavska 15.

Vabilo k 26. rednemu občnemu zboru

Posojilnice v Zatičnici,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki se vrši dne 24. julija 1921 ob 4. uri pop.
v šolskem poslopju.

Dnevni red:

1. Čitanje zapisnika o zad. obč. zboru.
2. Poročilo načelstva.
3. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
4. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor

Hranilnice in posojilnice za Izlake in okolico,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki se vrši dne 24. julija 1921 ob 15. uri v
uradni sobi.

Dnevni red:

1. Čitanje zapis. o zadnjem obč. zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
4. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor

Živinorejske zadruge v Ihanu,
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki bo dne 14. avgusta 1921 ob 3. uri popoldne
dan v društveni sobi pri cerkvi.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva.
2. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
3. Sklepanje o razdružbi zadruge.
4. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor

**Ljudske gospodarske zadruge
v Zagorju ob Savi,**
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki bo dne 31. julija 1921 ob 4. uri popoldne
v Zadržnem domu.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Čitanje zapis. o zadnjem obč. zboru.
3. Potrditev rač. zaključka za l. 1920.
4. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor

**Kmetijske gospodarske zadruge v Dolenji-
vasi pri Cerknici,**
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki se vrši dne 31. julija 1921 ob 3. uri pop.
v gasilnem domu.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva.
2. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
3. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva.
4. Sklepanje o razdružbi.
5. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor

**Slamnikarske in klobučarske zadruge
v Mengšu,**
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki bo dne 24. julija 1921 ob pol 4. popoldne
dan v društvenem domu v Mengšu.

Dnevni red:

1. Čitanje zapis. o zadnjem obč. zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
4. Prememba pravil.
5. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor

Kmečke hranilnice in posojilnice v Framu,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki bo dne 24. julija 1921 po rani službi božji.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
3. Čitanje revizijskega poročila.
4. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor

Kmetijskega društva v Borovnici,
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki se vrši dne 24. julija 1921 ob pol 8. uri
zjutraj v gostilni „Pri pošti.“

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Potrditev rač. zaključka za leto 1920.
3. Sklepanje o razdružitvi.
4. Slučajnosti.

Vabilo na XXII. redni občni zbor
Kmetijskega društva v Sodražici,
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki bo dne 24. julija t. l. ob 3. uri popoldne
v društveni dvorani.

Dnevni red:

1. Čitanje zapisnika občnega zbora.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
4. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva,
- c) razsodišča.
5. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor
**Hranilnice in posojilnice v Šmartinu
pri Kranju,**
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki bo dne 24. julija 1921 ob pol 3. uri pop.
v društvenih prostorih.

Dnevni red:

1. Čitanje zapis. o zadnjem obč. zboru.
2. Čitanje revizijskega poročila.
3. Poročilo načelstva in nadzorstva.
4. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
5. Volitev načelstva in nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Kostanjevici,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki bo dne 24. julija 1921 ob 3. uri popoldne
v uradnem prostoru.

Dnevni red:

1. Čitanje zapis. o zadnjem obč. zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
4. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor
Živinorejske zadruge v Vodica,
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki bo dne 7. avgusta 1921 ob pol 5. uri pop.
v posojilničnih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.

3. Volitev a) načelstva b) nadzorstva.
4. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Vodica,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki bo dne 7. avgusta 1921 ob 3. uri popoldne
v posojilničnih prostorih.

Dnevni r d:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
3. Volitev a) načelstva b) nadzorstva.
4. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor
Mlekarske zadruge v Vodica,
registrirane zadruge z omejenim poroštvom,
ki bo dne 7. avgusta 1921 ob pol 4. uri pop.
v posojilničnih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo predstojništva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
3. Volitev predstojništva in nadzorstva.
4. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor
Kmetijskega društva v Vodica,
reistrovane zadruge z omejenim jamstvom,
ki bo dne 7. avgusta 1921 ob 4. uri popoldne
v posojilničnih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
3. Volitev a) načelstva b) nadzorstva.
4. Slučajnosti.

Vabilo na občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Zagradcu,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki bo dne 31. julija 1921 ob 3. uri popoldne
v posojilnici.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za l. 1920.
3. Volitev a) načelstva b) nadzorstva.
4. Slučajnosti.